

A hazai lakossági pénzforgalmi szolgáltatások árazása nemzetközi összehasonlításban

Kajdi László – Sin Gábor – Varga Lóránt¹

A Magyar Nemzeti Bank részletesen, nemzetközileg is összehasonlítva megvizsgálta a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások hazai árazását. A magyar lakossági ügyfelek jövedelemarányos pénzforgalmi költsége a tranzakciós illetéket kiszűrve is kimagasló európai összehasonlításban, ami nagymértékben hátráltatja az elektronikus fizetési módok magyarországi elterjedését. A nemzetközi összehasonlítás azt is megmutatta, hogy Európa legtöbb országában a bankok tipikusan csomagárazást alkalmaznak, azaz a fogyasztók fix havi díjakért cserébe korlátlan számú átutalást bonyolíthatnak le. Ezzel szemben Magyarországon az ügyfelek a számlacsomagok túlnyomó többségénél a tranzakciókat közvetlenül terhelő díjakkal szembesülnek az átutalásoknál. Ez kedvezőtlenül befolyásolja a fizetési módok közötti választást, mivel a társadalmi szempontból lényegesen drágább készpénzes fizetések esetében a fogyasztókat nem terhelik ilyen közvetlen költségek. Az azonnali fizetés hazai bevezetésével az átutalások felhasználási köre jelentősen kibővül, és megfelelő árazás esetén az új fizetési mód szinte bármilyen fizetési helyzetben a készpénz alternatívájaként szolgálhat majd. Éppen ezért fontos, hogy a hazai bankok is ezt figyelembe véve alakítsák át árazásukat, és azzal támogassák az elektronikus fizetési módok magyarországi elterjedését, hogy az európai trendekkel összhangban a havi számlavezetési díj megfizetése ellenében minden lakossági ügyfelük számára alapszolgáltatásként biztosítsák korlátlan számú és összegű átutalást indítását.

1. Bevezetés

Az elektronikus fizetési módokat közvetlenül terhelő díjak számottevően befolyásolják a fogyasztók fizetési szokásait. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) számos korábbi elemzése bemutatta már, hogy az egyes fizetési módok költségterhei eltérően jelennek meg a gazdasági szereplőknél és jelentősen befolyásolják a fogyasztók fizetési módok közötti választását. Turján és szerzőtársai 2011-es tanulmányukban részletesen vizsgálták a fizetési lánc szereplőinél jelentkező privát és az osztársadalmi szintű költségeket az egyes fizetési módok esetében. Az eredmények azt mutatták – összhangban a hasonló európai vizsgálatokkal (Schmidel et al. 2012) –, hogy a készpénzes fizetések társadalmi szinten jelentősen magasabb költségeket okoznak. Azonban ahogy azt Ilyés-Varga (2016) tanulmányukban bemutatták, a készpénz esetében egyrészt a magasabb költségek több tranzakció között oszlanak el, másrészt a gazdasági szereplők számára gyakran nem érzékelhetők közvetlenül, ezért az egyes szereplők rövid távú érdekei szempontjából racionálisabb választás a készpénz használata, mint az elektronikus fizetési módoké, amelyeket sok esetben közvetlenül is terhelnek költségek.

Az MNB átfogó elemzést készített annak érdekében, hogy nemzetközileg is összehasonlíthatóvá váljanak a hazai fogyasztók pénzforgalmi szolgáltatásokhoz kapcsolódó terhei. Mivel az árazásnak kiemelt szerepe van az elektronikus fizetési módok használatában, és ezáltal a drágább készpénzhasználat visszaszorításában, valamint az adóelkerülés és a feketegazdasággal szembeni küzdelemben, ezért az MNB részletesen elemezte a hazai és európai pénzforgalmi szolgáltatók árazási gyakorlatát. Az alábbiakban tehát nem csupán

¹ A szerzők köszönetet mondanak Bartha Lajosnak, Cseh Árpádnak, Deák Viviennek, Szumutku Lilinek és Takács Kristófnak az elemzés elkészítéséhez nyújtott segítségükért, illetve a Magyar Bankszövetség képviselőinek a cikk korábbi verziójával kapcsolatban tett értékes észrevételeikért.

a fogyasztókat terhelő költségek szintjét vizsgáljuk, hanem azt is, hogy azok milyen szolgáltatásokhoz kapcsolódóan, és milyen szerkezetben kerülnek meghatározásra. Áttekintjük azt is, hogy mennyire elterjedt az európai országokban a csomagárazás használata az átutalások kapcsán, azaz, amikor az átutalásokat nem közvetlenül terhelik díjakkal a bankok, hanem a tranzakciók költségét a havi számlavezetési, esetleg a kártyadíjakba építik be. Ez az árazási módszer az átutalások folyamatosan növekvő használatát támogatja ügyféloldalon, ami hozzájárulhat az elektronikus fizetési módok egyre szélesebb körű elterjedéséhez.

2. Módszertan

A széleskörű külföldi adatgyűjtés mellett az MNB-nek részletes adatok állnak rendelkezésére a hazai árazási viszonyokról. A külföldi bankok által a lakossági fogyasztók felé felszámított díjak mértékét 2018 tavaszán 11 európai uniós országból gyűjtött banki kondíciós listák részletes feldolgozásával vizsgáltuk meg². A vizsgálat során az egyes európai országokban két-két, a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások piacán jelentős részesedéssel bíró hitelintézet és országonként átlagosan mintegy öt számlacsomag kondícióit vettük figyelembe³. A hazai bankok esetében rendeletben előírt adatszolgáltatás útján az MNB a lakossági kondíciók változásait folyamatosan nyomon követi. Emellett a jegybanknak nem csupán a banki kondíciókról állnak rendelkezésére adatok, hanem az egyes számlacsomagokat igénybe vevő ügyfelek számáról is. Ezáltal lehetőség nyílik a piaci szereplők árazási feltételeit az azokat használó fogyasztók száma alapján súlyozni, így reálisabb kép nyerhető a bankok árazásának alakulásáról a piaci alapú összehasonlító oldalak elemzéséhez képest. Az MNB több, mint 1300 banki számlacsomagról rendelkezik részletes adatokkal, azonban az ügyfélszámok alapján egyértelműen látszik, hogy ezek nagy koncentrációt mutatnak. Így jelen elemzéshez azon banki számlacsomagokat vettük alapul, melyeknél az igénybe vevő ügyfelek száma meghaladja a 20 ezret. Ezzel a módszerrel 11 bank 57 számlacsomagja került kiválasztásra, az ezeket igénybe vevő 4,75 millió ügyfél pedig a teljes lakossági ügyfélkör több mint 75 százalékát teszi ki. Az elemzés során a kiválasztott hazai bankok 2018. áprilisi kondícióit vettük figyelembe, összhangban a nemzetközi felmérésünk vonatkozási időpontjával. A kiválasztott időpont, és az, hogy keresztmetszeti vizsgálatot alkalmaztunk egy adott hónap kondícióit figyelembe véve, nem befolyásolja érdemben a következtetéseinket, mivel a korábbi elemzések (MNB 2018) azt mutatták, hogy a hazai bankok árazása a tranzakciós illeték bevezetése óta lényegében nem változott.

Az összehasonlíthatóság érdekében három fogyasztói profilt határoztunk meg eltérő jövedelmi viszonyokkal és fizetési szokásokkal, mind a hazai, mind a vizsgált külföldi bankok esetében. Mivel részletes adatok nem állnak rendelkezésre az ügyfélcsoportokról a különböző országokban, ezért Ilyés – Varga (2015) fizetési szokásokat vizsgáló tanulmányából és a hazai bankoktól kapott kiegészítő információkból kiindulva állítottuk be a lakossági ügyfelek által használt elektronikus fizetési műveletek átlagos havi darabszámát és értékét. Ezeket a havi értékekre vonatkozó feltételezéseket a pénzforgalmi makrostatisztikákhoz igazítottuk, vagyis, ha felszorozzuk őket tizenkettővel, illetve a hazai bankok megfelelő ügyfélprofilokba tartozó

² A kutatás alapadatainak összegyűjtését és rendszerezését az MNB megbízásából és az MNB iránymutatása alapján a Századvég Politikai Iskola Alapítvány végezte.

³ A külföldi bankok árazásánál figyelembe vett országok és bankok listája: Bulgária (UniCredit Bulbank, DSK Bank), Dánia (Danske Bank, Jyske Bank), Egyesült Királyság (Lloyds Bank, Barclays Bank), Franciaország (BNP Paribas, Credit Agricole), Lengyelország (PKO Bank Polski, Bank Pekao), Németország (HypoVereinsbank, BW Bank), Olaszország (UniCredit, Intesa Sanpaolo), Portugália (Millennium bcp, Novo Banco), Románia (Banca Transilvania, BRD-Groupe Societe Generale), Spanyolország (Banco Santander, BBVA), Svédország (Nordea Bank, Svenska Handelsbanken). A 11 ország 22 bankjának összesen 60 számlacsomagját vizsgáltuk.

ügyfélszámával⁴, akkor visszkapjuk az egyes fizetési módok tényleges 2018-as darabszámát és összegét. Ezzel a módszerrel minden vizsgált ország, így a magyar adatok esetében is három fogyasztói profilt definiáltunk, amelyek esetében a feltételezett átlagos ügyfél az adott ország minimálbérének (alacsony jövedelmű), átlagbérének (átlagos jövedelmű) vagy az átlagbér 2,5-szeresének (magas jövedelmű) megfelelő jóváírással rendelkezik a számláján és az 1. táblázatban bemutatott fizetési szokások jellemzik. A bankolási szokások körében a csoportos beszedésekre, az eseti átutalásokra, a kártyás vásárlásokra és a készpénzfelvételre határoztunk meg vizsgálati értékeket (darabszámokat és átlagértékeket), amelyeket a külföldi bankok esetében a nemzetközi adatgyűjtésből származó kondíciós listák alapján konvertáltunk havi pénzforgalmi költségekké. Ezen túlmenően a bankolási költségekhez a havi számlavezetési díjat és a bankkártyák éves díjának egy hónapra eső részét adtuk hozzá minden ország minden számlacsomagjánál, aminek eredményeképpen mindhárom jövedelemkategóriában kialakultak az országokénti havi átlagos bankolási költségek. A vizsgált tranzakciók esetében minden országnál kizárólag a belföldi, az adott ország devizájában lebonyolított forgalom díjait vettük figyelembe. A hazai bankok esetében hasonlóan jártunk el, de az egyes számlacsomagokhoz rendelkezésre álló ügyfélszámok miatt, a költségeket ügyfélszámokkal súlyozva még pontosabb számításokat tudtunk végezni. A hazai fizetési számlákat az adatszolgáltatásból rendelkezésre álló további kiegészítő információk (például kötelezően jóváírandó havi összeg) alapján besoroltuk aszerint, hogy azokat mely fogyasztói profilba tartozó ügyfeleknek racionális igénybe venni. Így a súlyozott átlagok kiszámításánál már kizárólag az adott fogyasztói kör számára megfelelő számlák kondícióit vettük figyelembe. Mivel a bankkártyák esetében nem áll rendelkezésre információ az egyes kártyákat birtokló ügyfelek számáról, ezért a kártyadíjak megbecsléséhez minden bank kínálatából kiválasztottunk egy standard (alacsony- és átlagos jövedelmű ügyfelek esetében) és egy prémium („gold”, magas jövedelmű ügyfelek esetében) betéti kártyát, és ezek díjaival számoltunk.

1. táblázat: A vizsgálathoz felhasznált fogyasztói profilok havi tranzakciói

		Alacsony jövedelmű profil	Átlagos jövedelmű profil	Magas jövedelmű profil
Csoportos beszedés	DB	0	1	1,5
	Átlagérték (Ft)	0	9 000	12 000
Eseti átutalás	DB	0	1,2	2,5
	Átlagérték (Ft)	0	10 000	20 000
Kártyás vásárlás	DB	3	6	11
	Átlagérték (Ft)	3 000	6 000	8 500
Készpénzfelvétel	DB	1	1	2
	Átlagérték	50 000	55 000	60 000

Forrás: MNB

Az átutalások átlagértékének meghatározásakor az elemzés célját szem előtt tartva kiszűrtük a ritka, de nagy összegű tranzakciókat. Az átutalások átlagértékét szakértői korrekció keretében csökkentettük a makrostatisztikák aggregált adataiból adódó átlagos értékekhez képest. Ennek oka, hogy az átutalások átlagértékét jelentősen növelik a kisszámú, de nagyon nagyösszegű átutalások (pl. ingatlanvásárláshoz, nagyértékű tartós fogyasztási cikkek vásárlásához kapcsolódóan), amelyek a lakossági ügyfeleknek csak egy

⁴ Felméréseink és a bankoktól kapott információk alapján azzal a feltételezéssel éltünk, hogy a lakossági ügyfelek 25-50-25 százalékos arányban oszlanak meg az alacsony, átlagos és magas jövedelmű profilok között.

szűk körét érintik, és jellemzően ők sem hajtanak végre havi rendszerességgel nagyösszegű átutalásokat (a lakossági átutalások értékeloszlása erősen jobbra elnyúló). Elemzésünk célja viszont elsősorban annak felmérése, hogy az ügyfelek széles köre milyen havi pénzforgalmi költségekkel szembesül. Emiatt indokolt a nagyobb összegű átutalásokat kiszűrni az átlagértékek számításánál. Jelen elemzésben az 50 ezer forintot meghaladó lakossági átutalásokat szűrtük ki becslés alapján e célból, ez azonban azt is jelenti, hogy az ilyen műveleteket végrehajtó ügyfelek az általunk számoltnál magasabb költségekkel szembesülhetnek.

A jelenlegi fizetési szokások mellett az átutalások lakossági használatának jövőbeli növekedése esetén is felmértük az ügyfeleket terhelő költségek várható alakulását. Az azonnali fizetés 2019-es bevezetéséhez kapcsolódóan várható, hogy az átutalások jóval szélesebb körű felhasználhatósága miatt ezen fizetési módra egyre nagyobb igény lesz a fogyasztók részéről. Emiatt elemzésünkben azt is vizsgáljuk, hogy ha a jelenlegihez képest az egyes fogyasztói típusok esetében a közeljövőben bővülés jelentkezik az átutalások használatában (minden más fizetési szokás változatlansága mellett; 2. táblázat), akkor az mennyivel növeli bankolási költségeiket. Mivel kezdetben az azonnali fizetés várhatóan leginkább az alacsonyabb összegű átutalások számát fogja növelni, ezért az átutalások számának növekedése mellett az átlagértékek csökkenni fognak. Az átutalások átlagértékére vonatkozó, 2. táblázatban található becslésünk azon a feltételezésen alapul, hogy az újonnan megjelenő átutalások átlagértéke hozzávetőlegesen a jelenlegi bankkártyás vásárlások átlagértékével fog megegyezni.

2. táblázat: Fogyasztói profilok növekvő átutalási forgalmára vonatkozó feltevések

		Alacsony jövedelmű profil	Átlagos jövedelmű profil	Magas jövedelmű profil
Eseti átutalás	DB	1	3	5
	Átlagérték	5 000	8 000	15 000

Forrás: MNB

A hazai lakossági pénzforgalmi költségeket az áthárított pénzügyi tranzakciós illetékek korigálva is vizsgáltuk. Az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatásokra kivetett pénzügyi tranzakciós illeték (PTI) magyar sajátosság a vizsgált országok között, amelynek egy részét a pénzforgalmi szolgáltatók áthárítják az ügyfeleikre. Az ügyfelek tényleges havi pénzforgalmi költségeinek természetesen az áthárított tranzakciós illeték is része, ez azonban egyrészt torzítást visz a költségek nemzetközi összehasonlításába, másrészt a költségtétel a bankok számára is külső adottság. Emiatt a különböző profilú lakossági ügyfelek pénzforgalmi költségeire vonatkozó számításainkat elvégeztük úgy is, hogy abból levontuk az egyes tranzakciókhoz kapcsolódó, a bankok által áthárított illeték összegét. Ez tehát azt jelenti, hogy a bankok által megfizetett illetéket legfeljebb az ügyfeleket terhelő díjak értékéig korigáltunk, így ha például egy adott számlacsomagnál ingyenes az átutalás, akkor azt már nem csökkentettük tovább az illeték mértékével (azaz nem alkalmaztunk negatív díjakat).

3. Pénzforgalmi szolgáltatások árazásának és szerkezetének nemzetközi összehasonlítása

Az összes vizsgált európai ország közül a magyar lakossági fogyasztók relatív terhei a legmagasabbak, ami még a pénzügyi tranzakciós illeték jelentette terheket kiszűrve is igaz. Az egyes ügyfélprofilok havi bankolási költségeit (tranzakciós költségek, számlavezetési díj, havi kártyadíj) az adott jövedelemkategóriának megfelelő nettó bérszínvonalal osztva megkapjuk a havi átlagos relatív bankolási költségeket. A vizsgált külföldi számlacsomagok alapján az egyes országokat tekintve Bulgáriában és

Romániában a legdrágábbak a pénzforgalmi szolgáltatások a jövedelmekhez viszonyítva, míg az Egyesült Királyságból vett mintán azt tapasztaltuk, hogy jellemzően csak a magas jövedelműeket terhelik díjak (3. számú táblázat). A magyar lakossági ügyfelek relatív havi pénzforgalmi díjterhei valamennyi vizsgált országnál magasabbak mindhárom fogyasztói profil esetében. Ez a megállapítás ráadásul akkor is igaz, ha az áthárított tranzakciós illetékkel csökkentett hazai díjterheket hasonlítjuk a külföldi értékekhez. Felmerülhet, hogy az adott ország fizetési szokásai, a készpénzes tranzakciók aránya is befolyásolja az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatások díjait, figyelembe véve a pénzforgalomban nagymértékben érvényesülő mérethatékonyságot, és ez torzíthatja az adatok összehasonlíthatóságát (minél alacsonyabb az elektronikus műveletek aránya, azok annál drágábbak). Azonban az Európai Központi Bank vonatkozó tanulmánya szerint (Esselink-Hernández, 2017) Magyarországhoz hasonlóan 80 százalék körüli a készpénzes tranzakciók aránya többek között Németországban és Portugáliában, míg Olasz- és Spanyolországban még nagyobb a készpénzhasználat mértéke. Ezekben az országokban mégis sokkal alacsonyabb a lakossági ügyfelek jövedelemarányos pénzforgalmi költsége.

3. táblázat: Havi átlagos bankolási költségek a nettó jövedelem százalékában (és forintban*) kifejezve a különböző jövedelemkategóriákban Magyarországon és 11 további EU országban

Ország	Alacsony jövedelmű profil	Átlagos jövedelmű profil	Magas jövedelmű profil
Magyarország**	1,13% (1039 Ft)	0,56% (1211 Ft)	0,36% (1940 Ft)
Magyarország (PTI nélkül)**	1,09% (997 Ft)	0,52% (1114 Ft)	0,32% (1721 Ft)
Bulgária	0,74% (471 Ft)	0,52% (737 Ft)	0,29% (1025 Ft)
Portugália	0,74% (1244 Ft)	0,43% (1244 Ft)	0,17% (1244 Ft)
Olaszország	0,48% (1182 Ft)	0,32% (1664 Ft)	0,18% (2330 Ft)
Németország	0,35% (1007 Ft)	0,24% (1680 Ft)	0,14% (2509 Ft)
Spanyolország	0,26% (553 Ft)	0,16% (881 Ft)	0,06% (881 Ft)
Svédország	0,24% (755 Ft)	0,15% (996 Ft)	0,06% (996 Ft)
Románia	0,23% (213 Ft)	0,45% (795 Ft)	0,28% (1244 Ft)
Lengyelország	0,23% (254 Ft)	0,27% (662 Ft)	0,16% (979 Ft)
Dánia	0,19% (974 Ft)	0,09% (974 Ft)	0,04% (974 Ft)
Franciaország	0,18% (622 Ft)	0,09% (622 Ft)	0,04% (622 Ft)
Egyesült Királyság	0% (0 Ft)	0% (0 Ft)	0,28% (4363 Ft)

Forrás: MNB

*Az adatfelvétel időpontjával összhangban 2018. március 19-i MNB árfolyammal számolva

**Nagy minta alapján, eltérő módszertannal

A jelenlegi árazási struktúra mellett az átutalások használatának mérsékelt növekedése is jelentős emelkedést okozna a hazai fogyasztók bankolási költségeiben. A növekvő átutalási forgalomra vonatkozó becsült fogyasztói profilokkal (2. táblázat) végzett vizsgálatunk eredménye alapján már néhány darabbal több átutalás is jelentősen növelné a fogyasztók díjterheit Magyarországon, vagyis még tovább emelkedne a nemzetközi összehasonlításban amúgy is magas pénzforgalmi költségek mértéke (4. táblázat). Ez nagymértékben hátráltathatja a 2019-ben induló azonnali fizetés elterjedését és készpénzhasználatot kiváltó hatását. Ezzel szemben a külföldön általánosan alkalmazott csomagárazás esetén nem merülne fel költségnövekedés az átutalási forgalom felfutása miatt.

4. táblázat: Hazai díjterhek növekvő lakossági átutalási forgalmat feltételezve

	Alacsony jövedelmű profil	Átlagos jövedelmű profil	Magas jövedelmű profil
Összes költség (Ft)	1204	1495	2357
Összes relatív költség (%)	1,31%	0,70%	0,44%
Összes költség PTI nélkül (Ft)	1 148	1 366	2 071
Összes relatív költség PTI nélkül (%)	1,25%	0,64%	0,39%

Forrás: MNB

Külföldön az elsősorban számlavezetési díjon alapuló csomagárazás a jellemző, amely jobban támogatja az elektronikus fizetési módok gyakori használatát. A külföldi adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a vizsgált 11 európai uniós tagországban jellemzően nem a tranzakciók darabszáma vagy értéke alapján határozzák meg a bankok a pénzforgalmi szolgáltatások díjait, hanem csomag-jelleggel, a számlavezetési és/vagy betéti kártya díjakban érvényesítik (5. táblázat). Ez egyben azt is jelenti, hogy a belföldi, helyi devizában denominált elektronikus tranzakciókhoz és (a saját banki ATM-ből történő) készpénzfelvételekhez jellemzően nem kapcsolódnak közvetlen díjak. Ez a következtetésünk egybecseng több nemzetközi tanulmány megállapításával. Oliver Wyman (2012) 107 európai bank árazásának felmérése alapján jutott arra a következtetésre, hogy a legfontosabb szempont az árazási struktúra kialakításánál a közvetlen versenytársakkal történő összehasonlítás, ami erősíti az országonként viszonylag homogén árazási szerkezetek meglétét. Hasonló, a csomagárazás széleskörű alkalmazására vonatkozó megállapításokat tesz a Deutsche Bank (2013) vonatkozó tanulmánya is.

5. táblázat: Csomagárazási kritériumnak megfelelő számlacsomagok száma az egyes országokban

Ország	Vizsgálatba bevont számlacsomagok száma	Ebből csomagáras számla- csomagok száma*	Csomagáras számlacso- magok aránya
Magyarország**	57	11	19%
Külföld összesen:	60	48	80%
<i>ebből:</i>			
Bulgária	5	0	0%
Dánia	6	6	100%
Egyesült Királyság	8	8	100%
Franciaország	3	3	100%
Lengyelország	5	5	100%
Németország	7	7	100%
Olaszország	7	4	57%
Portugália	5	5	100%
Románia	6	2	33%
Spanyolország	4	4	100%
Svédország	4	4	100%

Forrás: MNB

**Azon számlacsomagokat tekintjük csomagárasnak, amelyek esetében az ügyfelek által összességében fizetendő díjak egyik vizsgált jövedelmekategóriában sincsenek összefüggésben az ügyfelek belföldi átutalási forgalmával.*

***Magyarország esetében csomagárazásnak tekintettük azon számlacsomagokat, amelyekben a bankon kívüli átutalásokért nem kérnek tranzakcióhoz kapcsolódó díjakat.*

A tranzakcióhoz kapcsolódó költségeket alkalmazó országokban általában magasabb az ügyfelek relatív díjterhe, a tranzakciók értékéhez kapcsolódó díjak pedig egyáltalán nem jellemzők Európában. Az általunk végzett felmérés keretében Svédországban kizárólag a betéti kártyák díjában megjelenő költségeket tapasztaltunk, míg Németországban vagy Portugáliában jellemzőbb, hogy a számlavezetési díjakban érvényesítik az ügyfelek fix költségeit a bankok. Az Egyesült Királyságban elterjedtek a teljesen ingyenes bankszámla konstrukciók is, amely termékeknél vélhetően keresztértékesítés révén szereznek bevételt a bankok. A régióinkból elsősorban Lengyelországban talákoztunk fix díjas banki termékekkel. Lengyelország esetén Nyugat-Európához hasonlóan szintén jellemző, hogy a bankok csak számlavezetési díjakat szednek be az ügyfeleiktől, és a bankkártyát is jellemzően ingyen kínálják a számlacsomag mellé, amennyiben az ügyfél aktívan használja vásárlásra. A hazai számlacsomagoknál 11 esetben találtunk csomag-jellegű módon árazott átutalást, azonban ügyfélszám szerint ez csak a fogyasztók kevesebb, mint 9 százalékát érintette. A vizsgált külföldi országok közül minden jövedelmi kategóriában a bolgár bankok bizonyultak a legdrágábbnak, és az átlagjövedelemtől felfele azt tapasztaltuk, hogy a román bankolási költségek más országokhoz képest is relatív nagy terhet jelentenek az ügyfeleknek. Pont ez a két ország az, ahol leginkább jellemző a tranzakciószám alapú árazás. A begyűjtött adatok alapján úgy látjuk, hogy a tranzakció értékéhez kapcsolódó árazás még a tranzakciók számához kötött árazásnál is ritkább Európában, ilyen díjtétellel jellemzően csak idegen ATM-ből történő készpénzfelvétel esetén talákoztunk. Ezeket a díjakat ráadásul könnyedén el tudják kerülni a banki ügyfelek, amennyiben egy kiterjedt ATM-hálózattal rendelkező bankot választanak számlavezetőnek. Emellett kiemelendő még, hogy több országban is megfigyelhető az a gyakorlat, hogy a tranzakciószám alapú árazás mellett a közműszámlák befizetését ingyenesen vagy kedvezményes díjazás mellett tehetik meg az ügyfelek.

A sikeresen működő azonnali fizetési rendszerekben a lakossági fogyasztókat jellemzően nem terhelik tranzakciókhoz kapcsolódó közvetlen költségek. Külön érdemes kitérni a kisösszegű pénzforgalom egyre jelentősebb szolgáltatásához, a közeljövőben gyakorlatilag minden európai országban elérhetővé váló azonnali fizetéshez kapcsolódó nemzetközi árazási gyakorlatra. E szolgáltatás szerepe azért is jelentős, mivel olyan sokoldalú felhasználást biztosít, ami szinte minden fizetési helyzetben lehetővé teszi alkalmazását, ezáltal pedig a készpénzes tranzakciók kiváltását. Az Európai Központi Bank (Hartmann et al. 2017) tanulmánya alapján a már működő európai azonnali fizetési rendszerek többségében (angol, dán, svéd) a lakossági fogyasztók jellemzően ingyen vehetik igénybe a szolgáltatást. Ezzel szemben jól látható a 3. és 4. táblázatokban bemutatott számításaink alapján, hogy Magyarországon változatlan banki árazási struktúra mellett az ügyfelek jelentős költségekkel szembesülnének az azonnali fizetés bevezetésekor. Az árazás fontosságára a lengyel rendszer példája hozható fel, ahol prémium termékként és ennek megfelelő árazással biztosítják a bankok ügyfeleiknek az azonnali átutalásokat, ami azt eredményezte, hogy az azonnali rendszerben lebonyolított forgalom elhanyagolható mértékű (a teljes átutalási forgalom 0,24 százaléka) és stagnál.

4. A hazai pénzforgalmi árazási sajátosságok elemzése

Hasonlóan más európai országokhoz, Magyarországon is a legalacsonyabb jövedelmű fogyasztók relatív banki terhei a legmagasabbak. Az előző fejezetben bemutattuk, hogy a magyar lakossági ügyfelek relatív pénzforgalmi költségei nagyon magasak nemzetközi összehasonlításban. Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk,

hogy mely hazai árazási sajátosságok felelősek leginkább ezekért a magas költségekért. Az elemzés során először az egyes profilokba tartozó ügyfélcsoportok díjterhelését vizsgáltuk meg részletesebben a leggyakrabban használt pénzforgalmi szolgáltatások tekintetében az átutalások közeljövőben várható, 2. táblázatban bemutatott növekvő használatát figyelembe véve (6. táblázat). Az átutalások és beszédések esetében a forgalmi adatokkal súlyoztuk a bankon belüli és bankközi tranzakciók díjtételeit, így az eredmények bemutatásánál ezeket nem bontottuk meg. Amellett, hogy – hasonlóan más országokhoz – a legalacsonyabb jövedelműek relatív pénzforgalmi terhei a legnagyobbak, meg kell azt is jegyezni, hogy a minimálbér nettó összegéhez viszonyítva az átlagosan mintegy 1200 forintos havi bankolási költség nominálisan is nagyon magas.

6. táblázat: Pénzforgalmi szolgáltatások havi költségei Magyarországon az egyes fogyasztói profilok esetében (forint)

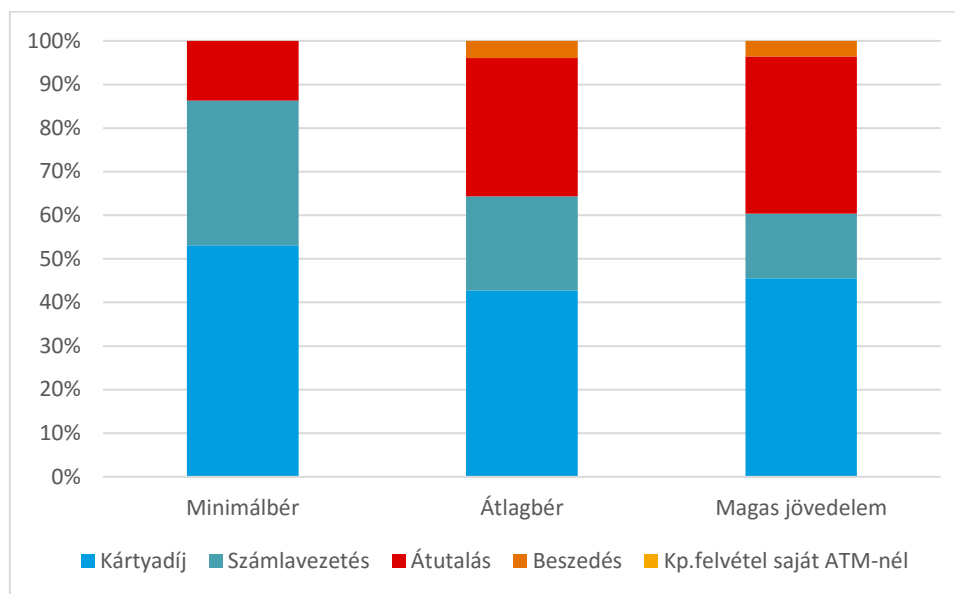
	Alacsony jövedelmű profil	Átlagos jövedelmű profil	Magas jövedelmű profil
Kártyadíj	640	640	1074
Számlavezetés	399	323	350
Átutalás	165	474	850
Beszedés	0	59	84
Kp. felvétel saját ATM-nél	0*	0*	0*
Összesen	1204	1495	2357
Adott bérkategória százaléka	1,31%	0,70%	0,44%

Forrás: MNB

*Azzal a feltételezéssel élve, hogy a havi kétszeri ingyenes készpénzfelvételi lehetőség miatt ezeket a fogyasztói profilokat nem érinti ez a díjtétel.

Azon hazai fogyasztók esetében, akik aktívan használják az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatásokat, lényegesen magasabb a változó jellegű banki terhek aránya. Az egyes szolgáltatások díjainak súlyát vizsgálva elmondható, hogy az alacsony jövedelmű profilban a fix jellegű – azaz az egyes időszakokban azonos mértékű – kártya- és számlavezetési díjak dominálnak, az átlagos és magas jövedelmű profilban azonban egyre nagyobb a változó költségek súlya. Fontos látni, hogy a fix jellegű díjak relatív magas aránya elsősorban arra vezethető vissza, hogy az elemzéshez meghatározott „tipikus” fogyasztók alapvetően keveset tranzaktálnak, de az egyes – különösen az átlagos és a magas jövedelmű – profilokban meghatározott forgalmi szerkezethez képest ennek ellenére jelentősnek mondható a tranzakciókhoz kapcsolódó díjak aránya. Az átlagos jövedelemmel rendelkezők által végrehajtott átlagosan 4 darab átutalási és beszédési tranzakció az összes költség több mint 35 százalékát okozza. Ugyanez az arány a magas jövedelemmel rendelkezők esetében megközelíti a 40 százalékot (1. ábra). Ahogy az előző fejezetben láttuk, a magyar pénzforgalmi árazás e jellemzője alapvetően eltér a nemzetközi trendektől.

1. ábra: Az egyes pénzforgalmi szolgáltatások díjterheinek megoszlása fogyasztói profil és szolgáltatástípus szerint

Forrás: MNB

Az elektronikus fizetési módok költsége a tranzakciós illeték jelentette ügyfélterhek hatását kiszűrve is rendkívül magas Magyarországon. A hazai lakossági ügyfelek pénzforgalmi költségeit befolyásolja a bankok által rájuk áthárított tranzakciós illeték is. Számításainkat ennek hatását kiszűrve is elvégeztük azért, hogy az elektronikus fizetési módok költségének azon részét is elemezhesük, amelyet a bankok külső körülményektől függetlenül, saját üzleti modelljük alapján határoznak meg. Ennek során a kártyadíjakat csökkentettük az érintéses fizetési kártyák után befizetendő éves 500 forintos tranzakciós illeték egy hónapra eső mértékével, az átutalások és beszedések költségeit pedig szintén korigáltuk az adott fogyasztói profil esetében figyelembe vett tranzakciók áthárított illetékterhével (7. táblázat). Az eredmények alapján elmondható, hogy a tranzakciós illeték hozzájárul ugyan a magyar bankszektor magas díjaihoz, de az illetéktől szűrt relatív fogyasztói terhek továbbra is Európa legmagasabb értékeit mutatják, azaz a hazai bankok a tranzakciós illetéktől függetlenül is rendkívül drágán kínálják szolgáltatásaikat.

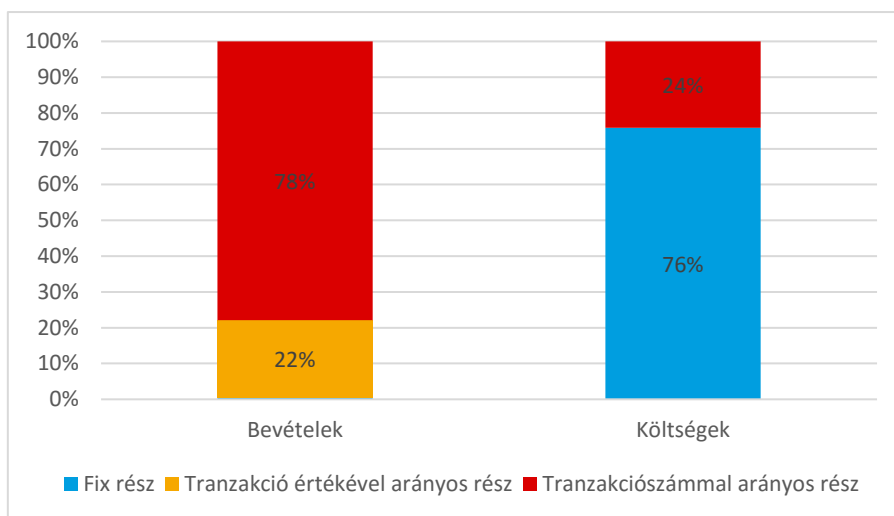
7. táblázat: Pénzforgalmi szolgáltatások havi költségei Magyarországon az egyes fogyasztói profilok esetében tranzakciós illetékkal korigálva (forint)

	Alacsony jövedelmű	Átlagos jövedelmű	Magas jövedelmű
Kártyadíj	598	598	1032
Számlavezetés	399	323	350
Átutalás	151	409	648
Beszedés	0	36	41
Kp.felvétel saját ATM-nél	0	0	0
Összesen	1148	1366	2071
Adott bérkategória százaléka	1,25%	0,64%	0,39%

Forrás: MNB

A hazai bankok árazási magatartása nem csupán a nemzetközi gyakorlattól tér el, de saját működési költségeik szerkezetével sincs összhangban. Az átutalásokhoz kapcsolódó banki bevételek jelenlegi szerkezete jelentősen eltér a banki működési költségek szerkezetétől. Az MNB részletes, a szektor összes szereplőjére kiterjedő adatokkal rendelkezik a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásából, ezen belül pedig az átutalásokból származó banki bevételekről. Utóbbiak esetében a fix jellegű, vagyis egy-egy időszakra, jellemzően egy hónapra vagy egy évre előre rögzített összegű bevételek elhanyagolható mértékűek, és a tranzakciókhoz kapcsolódó bevételek (az ügyfelek szempontjából díjtételek) a meghatározók. A lakossági átutalásokhoz kapcsolódó bevételek több mint 60 százaléka, a tranzakciós illeték hatásától megtisztítva pedig 22 százaléka a más országokban gyakorlatilag egyáltalán nem alkalmazott értékalapú árazás szerint kerül kiszabásra (2. ábra). Ez tehát azt jelenti, hogy még a tranzakciós illeték jelentette értékalapú terheket kiszűrve is elhanyagolható a fix-jellegű bevételek aránya. A pénzforgalmi szolgáltatók elektronikus átutalásokhoz kapcsolódó belső működési költségeinek szerkezetéről Turján és szerzőtársai (2011) vizsgálata alapján vannak információink. Még a tranzakciós illeték bevezetése előtt lebonyolított felmérés eredményei azt mutatták, hogy a banki költségek háromnegyede nem függ a tranzakciós forgalomtól, körülbelül negyedük pedig a tranzakciók számával arányos (jellemzően degresszíven, azaz egységnyi növekedés a tranzakciók számában az egységnyinél kisebb mértékű emelkedést eredményez költségoldalon). Ebből következően a tranzakciós illetéket figyelmen kívül hagyva az átutalások számának felfutása csak mérsékelten emelné a bankok költségeit, a tranzakciók értékének növekedése pedig gyakorlatilag nem befolyásolja azokat.

2. ábra: Pénzforgalmi szolgáltatók bevételi és költségszerkezete az átutalások* esetében tranzakciós illetékkel korrigálva

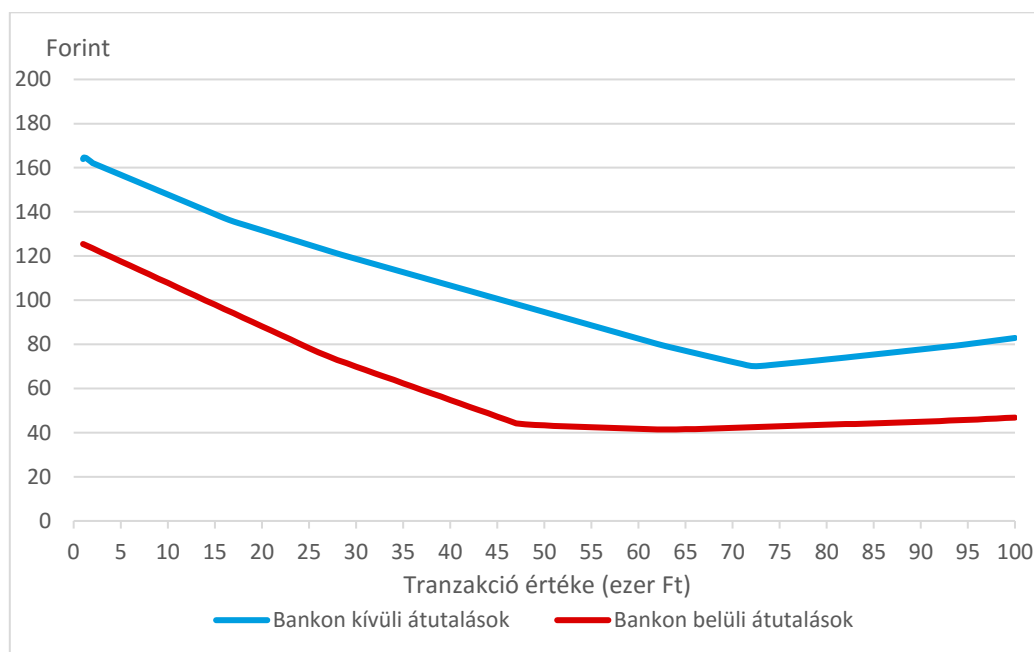
**A bevételek esetében a lakossági átutalásokat vettük figyelembe, míg a költségeknél a lakossági és vállalati elektronikus átutalások megbontására nem volt módunk (tranzakciós illetékhez kapcsolódó tételeket sem a bevételi-, sem költségoldalon nem vettünk figyelembe)*

Forrás: MNB, Pénzforgalmi táblakészlet – bevételek; Turján és szerzőtársai (2011) – költségek

A hazai bankok által gyakran alkalmazott minimumdíjak miatt a lakossági fogyasztók körében leggyakrabban kisértékű tranzakciók banki díjterhelése rendkívül magas, ami nagymértékben hátráltatja az elektronikus fizetési módok terjedését. Az átutalások értékbeni megoszlásáról a teljes forgalom közel 80 százalékát kitevő kisösszegű bankközi tranzakciók esetében állnak rendelkezésre adatok. Ez alapján az átutalások több mint fele 30 ezer forint alatti értékben történik. A legkisebb értékű tranzakciók díjterhelése ugyanakkor rendkívül magas: egy tízezer forintos tranzakció átlagos banki díjterhelése (a tranzakciós illeték hatását kiszűrve) közel duplája egy 100 ezer forintos átutalásénak (3. ábra). Ez nagyrészt annak a következménye,

hogy számos bank alkalmaz az átutalásokhoz kapcsolódóan minimumdíjakat, amik elsősorban a lakossági ügyfelek által leginkább használt kisösszegű átutalások esetén növeli meg a költségeket. Miközben a nemzetközi adatfelvételünk alapján a minimumdíjak egyáltalán nem jellemzők Európában, a magyar bankok kondíciós listáiban nagyon gyakran megjelenik ez a tétel.

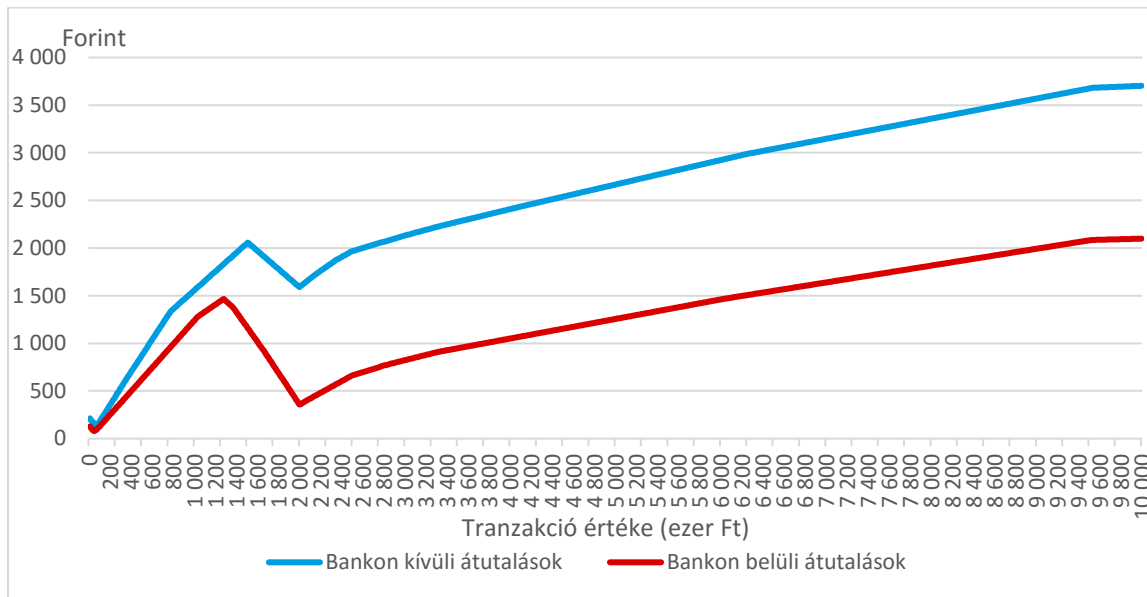
3. ábra: Kisértékű átutalások átlagos ügyfélszámmal súlyozott, tranzakciós illetékel korrigált, tranzakciónkénti díjterhelésének alakulása a tranzakció értéke szerint

Forrás: MNB

További problémát jelent a hazai árazási szerkezetben az értékarányos díjak alkalmazása, ami a nagyobb értékű átutalások esetében rendkívül magas, több ezer forintos díjakat okoz. Az értékarányos árazás hatásának elemzéséhez megvizsgáltuk, hogy az ilyen díjtételeket tartalmazó számlacsomagok tranzakciós illeték nélküli átlagos díjterhelése hogyan alakul a tranzakció értéke szerint 10 millió forintig (4. ábra). A bankon kívüli átutalások esetében ez 33 vizsgált számlacsomag 3,1 millió ügyfelét, a bankon belüli tranzakciónál 29 számlacsomag közel 3,5 millió ügyfelét érintette, azaz az vizsgálatba bevont ügyfelek több mint kétharmadát. A minimumdíjak kifizetésével a tranzakciós illetéktől szűrt átlagos átutalási díjak körülbelül 50-80 ezer forintos tranzakciós összegtől emelkedni kezdenek és a nagyobb összegű tranzakciónál több ezer forintos átutalási díjakkal kell számolniuk a fizetési műveletek benyújtóinak, ami az értékarányos díjstruktúrára vezethető vissza. A tranzakciós illeték nélküli átlagos átutalási díjak 1,3-1,5 millió forint körüli csökkenése egyes nagy ügyfélszámú számlacsomagoknál alkalmazott maximumdíjaknak tulajdonítható. A 2 millió forintnál látható lokális minimumpontok pedig a tranzakciós illeték kifizetésére vezethetők vissza, mivel ennél az összegnél lép be az illeték 6000 forintos felső korlátja. Azon számlacsomagoknál ugyanis, amelyek 2 millió forint előtt elérik a maximumdíjukat, és ezzel együtt a tranzakciós illetéket sem külön díjtételként hárítják tovább, az illeték-szűrt díjtételek értéke a maximumdíj elérését követően az illeték növekedésével egyre csökken egészen az illeték felső korlátjáig. Kétmillió forinttól kezdődően ismét az értékarányos díjak szerepe kerül előtérbe és folyamatos átlagdíj-emelkedés tapasztalható a több ezer forintos átlagos díjterhekig. Nagy összegű utalások esetén egyes – ezen szempontból – kiugróan drága számlacsomagoknál a díjterhelés akár a rendkívül magas, több tízezer forintos értéket is elérheti. Ez az árazási magatartás ugyancsak magyar sajátosság, a nemzetközi gyakorlatban nem találunk hasonló példát.

4. ábra: Értékarányos átutalási díjtételeket alkalmazó számlacsomagok ügyfélszámmal súlyozott, tranzakciós illeték nélküli átlagos tranzakciónkénti díjterhelése a tranzakció értéke szerint

Forrás: MNB

5. Konklúzió

A magyar lakossági ügyfelek jövedelemarányos pénzforgalmi költsége a tranzakciós illetéket kiszűrve is kimagasló európai összehasonlításban, amihez az is hozzájárul, hogy a bankok széleskörben alkalmaznak tranzakcióhoz kapcsolódó díjakat. Elemzésünk eredményei alapján a hazai elektronikus pénzforgalom árázása terén két fő probléma azonosítható: egyrészt a fogyasztók teljes díjterhe a tranzakciós illetéket kiszűrve is nagyon magas nemzetközi összehasonlításban, másrészt az árazási struktúra kedvezőtlen kialakítása önmagában is komolyan hátráltatja az elektronikus fizetési módok elterjedését. A teljes díjterhelés magas jövedelemarányos szintje különösen a legalacsonyabb jövedelmi kategóriában aggasztó, hiszen azt mutatja, hogy az ebben a rétegben átlagosnál sokkal magasabb arányban megtalálható, bankkapcsolattal még nem rendelkező állampolgárok pénzügyi szolgáltatások körébe történő bevonását nem támogatják a bankok által jelenleg alkalmazott számlakondíciók. A nem megfelelő árazási struktúra három területen, a tranzakciókhoz közvetlenül kapcsolódó jelentős mértékű díjakban, a kisértékű tranzakciókat aránytalanul megdrágító minimumdíjakban és a nagyobb összegű tranzakciók terheit számottevően megnövelő értékarányos díjakban nyilvánul meg.

A pénzforgalmi szolgáltatások magas díjterhelése és a díjak kedvezőtlen szerkezete nagymértékben hátráltatja a hazai elektronikus fizetések és ezen keresztül az egész gazdaság fejlődését, ami különösen az azonnali fizetés bevezetését követően válik majd károsná. Az elektronikus fizetési műveleteket közvetlenül terhelő díjakkal kapcsolatban a problémát az jelenti, hogy ezekkel a tranzakciókkal szemben a készpénzhasználat esetében a fogyasztók nem szembesülnek azzal a ténnyel, hogy társadalmi szinten a készpénzhasználatnak magasabb a költsége (az egyedi készpénzes fizetésekhez nem kapcsolódnak közvetlen költségek), emiatt racionálisan érdekükben áll továbbra is készpénzt használni. Az elektronikus fizetések közgazdasági logika által megkövetelt határköltségen árázása – azaz, ha minden addicionális átutalást az általa okozott költségekkel terhelünk – ebben a helyzetben végső soron rontja a hatékonyságot és növeli a költségeket, mivel a készpénz esetében ez a fajta árazási logika nem érvényesül. Azt is bemutattuk

elemzésünkben, hogy a bankok költségszerkezete sem indokolja a jelenleg nagyon elterjedt tranzakcióhoz kapcsolódó díjazást. Nemzetközi felmérésünk alapján a legtöbb európai országban már felismerték, hogy az elektronikus fizetési módok gyakori használatát az olyan árazási struktúra támogatja, ami nem terheli közvetlen díjakkal a tranzakciókat. Ez a megállapítás összhangban van Divéki – Olasz (2012) következtetéseivel is, amely szerint a hazai pénzforgalmi szolgáltatóknak is követniük kellene a globális trendet a fix (átalány) jellegű díjak bevezetése terén. Az azonnali fizetés bevezetésével az átutalások korábbi szerepe ráadásul teljesen átalakul, a fizetési helyzetek jóval szélesebb körében lesznek alkalmazhatóak. Különösen a jelenleg döntően készpénzben zajló kisebb összegű személyek közötti fizetések, számlafizetések és kereskedelmi fizetések terén rejlik jelentős potenciál ebben az új fizetési módban. Ugyanakkor nyilvánvalóan pont a kisebb összegű elektronikus fizetések használatát hátráltatja leginkább a tranzakció-alapú árazás és a minimumdíjak használata. Nem véletlen, hogy egyetlen sikeresen működő külföldi azonnali fizetési rendszerben sem terhelik a lakossági ügyfeleket tranzakcióhoz kapcsolódó közvetlen költségek.

Az európai trendekkel összhangban minden hazai lakossági fogyasztó számára alapszolgáltatásként kellene biztosítani a jövőben, hogy a havi számlavezetési díj megfizetése ellenében korlátlan számú és összegű átutalást indíthasson. A fentiekben bemutatott okok miatt a további fejlődés alapvető feltétele, hogy a hazai bankok átalakítsák pénzforgalmi szolgáltatásaik árazási szerkezetét olyan módon, hogy minden lakossági ügyfelük számára tegyék lehetővé, hogy tranzakciókhoz kapcsolódó közvetlen díjak nélkül tudjanak korlátlan számú és összegű átutalást lebonyolítani. Fontos látni, hogy az átfogó változások eléréséhez nem elegendő az, ha egyes bankok külön szolgáltatási díjért igénybe vehető opciós csomagokat határoznak meg a korlátlan számú átutalás lebonyolítását igénybe venni szándékozó ügyfeleknek. Ehelyett minden lakossági ügyfél számára alapszolgáltatásként kellene lehetővé tenni, hogy a havi számlavezetési díj megfizetése ellenében tetszőleges számú tranzakciót indíthasson. Az átalakítás kedvező hatása az ügyfelek szempontjából abban is tetten érhető lenne, hogy a jelenlegi rendkívül bonyolult és nehezen áttekinthető árazási struktúrákkal szemben lényegesen könnyebben összehasonlíthatóvá válnának a banki díjak. Amennyiben a bankok ezt már az azonnali fizetési szolgáltatás indulására megvalósítják, elérhetik, hogy az új szolgáltatással kapcsolatban az ügyfeleket ért első benyomások minden tekintetben kedvezők legyenek, ami nagyban elősegítheti a szolgáltatás igénybevételének gyors terjedését, és ezáltal az elektronikus pénzforgalom arányának növekedését. Ezzel szemben a kezdeti negatív árazási tapasztalatok sok ügyfelet tartósan elriaszthatnak az azonnali fizetés használatától. A helyes ösztönzést megvalósító árazás fontosságára jó példát mutat a bankkártyás fizetések díjszerkezete: biztosak lehetünk benne, hogy ha a jelenlegi gyakorlattal szemben az ügyfeleket az éves kártyadíjon túl az egyes kártyás fizetések után is költségek terhelnék, akkor nem figyelhetünk volna meg tartós 20-25 százalékos forgalombővülést ennél a fizetési módnál az elmúlt években, és a kisebb összegű kártyás vásárlásokat gyorsító érintéses fizetés sem ért volna el olyan elsöprő sikert, mint amit jelenleg tapasztalhatunk.

A pénzforgalmi szolgáltatások árazását érintő 2019-es változások támogatják, hogy a bankok felszámolják a kisebb összegű lakossági átutalási tranzakciókhoz kapcsolódó közvetlen költségeket. Magyarországon az átutalásokat közvetlenül terhelő, a bankok számára külső adottságnak tekinthető költségeknek 2018 végéig két forrása volt. Az egyiket a GIRO Zrt. elszámolásforgalmi díja jelentette, amely utalási tételként került felszámításra a bankoknak (11 forint/tranzakció). Azonban a GIRO Zrt. 2019-től átalakította árazását csomag-jellegűvé, ami azt jelenti, hogy a bankok a forgalom növelésével képesek lesznek csökkenteni az egy tranzakcióra jutó fajlagos elszámolásforgalmi-költségeiket, azaz maguk is érdekeltté válnak az elektronikus fizetési módok használatának ösztönzésében. A tranzakciók közvetlen terheinek másik forrását a tranzakciós illeték jelenti. Ezen a téren kedvező változást jelent a 2019-től bevezetett illeték-mentesség a lakossági átutalások 20 ezer forintig terjedő értékére. Ezáltal a leggyakoribb, kisértékű átutalások esetében már

megnyílt a lehetőség rá, hogy a hazai bankok végrehajtsák az általunk javasolt módosítást, és mentesítsék lakossági ügyfeleiket az átutalásokhoz kapcsolódó közvetlen díjaktól. Ehhez az is szükséges, hogy a pénzforgalmi kondíciók változtatását szabályozó előírások ezt az egyébként a közjó szempontjából kedvező módosítást lehetővé tegyék, és természetesen a lakossági ügyfeleket érintő tranzakciós illetékfizetési kötelezettség további csökkentése (lehetőség szerint teljes elengedése) is jelentős mértékben támogatná ezt a folyamatot. Az azonnali fizetés 2019 év közepi bevezetése mindenképpen kitüntetett időpontot jelent e tekintetben, hiszen az elektronikus fizetések elterjesztésének közös nemzetgazdasági célja szempontjából nagyon nagy lehetőségekkel kecsegtet az új szolgáltatás. Ezek teljes kiaknázásához azonban arra lenne szükség, hogy mind a bankok árazása, mind az azt befolyásoló szabályozás támogató irányba változzon, még az indulás időpontját megelőzően.

Hivatkozások

Deutsche Bank (2013): Pricing in retail banking. DB Research. https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000451927/Pricing_in_retail_banking%3A_Scope_for_boosting_cust.PDF

Divéki É. – Olasz H. (2012): A pénzforgalmi szolgáltatások árazása. MNB-tanulmányok 101.

Dr. Turján A. – Divéki É. – Keszy-Harmath Z. – Kóczán G. – Takács K. (2011): Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése. MNB-tanulmányok 93.

Esselink, H. – Hernández, L. (2017): The use of cash by households in the euro area. Occasional Paper Series No. 201, European Central Bank.

Ilyés T. – Varga L. (2015): Mutasd, mivel fizetsz, megmondom, ki vagy – A pénzforgalmi szokásokat befolyásoló szociodemográfiai tényezők. Hitelintézeti Szemle, 14. évf. 2. szám, 2015. június, 26–61. o.

Ilyés T. – Varga L. (2016): Az elektronikus pénzforgalom növekedésének makrogazdasági hatásai – Általános egyensúlyelméleti megközelítés magyar adatok felhasználásával. Hitelintézeti Szemle, 15. évf. 2. szám, 2016. június, 129–152. o.

Hartmann, M – Hernandez, L. – Plooi, M. – Vandeweyer, Q. (2017): Are instant retail payments becoming the new normal? A comparative study. Európai Központi Bank.

Magyar Nemzeti Bank (MNB) (2018): Fizetési rendszer jelentés 2018

Oliver Wyman (2012): Pricing at European retail banks. Oliver Wyman and Efma. https://www.oliver-wyman.com/content/dam/oliver-wyman/global/en/files/insights/financial-services/2014/WebsiteUpdates/Pricing+at+Euro+Retail+Banks_OW-EFMA.pdf

Schmiedel, H. – Kostova, G. – Ruttenberg, W. (2012): The social and private costs of retail payment instruments. A European perspective. Occasional paper series no. 137, European Central Bank. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp137.pdf>